

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Весела Петрова Чергова – доцент на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по класически и нови филологии, Катедра „Испанистика и португалистика“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в Област на висше образование: 2. *Хуманитарни науки*

Професионално направление: 2.1. *Филология*

Докторска програма по: *Романски езици* (Съвременен испански език – Лексикология)

Автор: ЛИДИЯ ДОЧКОВА ШАМОВА

Тема: БИЛИНГВИЗМЪТ В КАТАЛУНЯ – СЪЩНОСТ И СПЕЦИФИКА

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Иван Кънчев, доц. д.м. Делян Делев, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-1696 от 01.06.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *БИЛИНГВИЗМЪТ В КАТАЛУНЯ – СЪЩНОСТ И СПЕЦИФИКА* за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Романски езици* (Съвременен испански език – Лексикология).

Автор на дисертационния труд е Лидия Дочкова Шамова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Романистика и германистика“ с научни ръководители проф. д.ф.н. Иван Вълчев Кънчев и доц. д.м. Делян Пенев Делев от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Комплектът материали, които получих по електронен път, са в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- автобиография в европейски формат;

- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- заповед № Р33-1696 от 01.06.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за определяне на състав на научното жури по откритата процедура за защита на дисертационния труд на тема „Билингвизмът в Каталуня: същност и специфика“ на докторант Лидия Шамова, насрочена за 10.07.2020 г.

Докторантката е посочила (с. 221-222), че по темата на дисертационния труд има четири (4) публикации, две (2) от които в съавторство, и шест (6) участия в конференции със секционни доклади, четири (4) от които съвпадат с посочените публикации.

От документите е видно, че докторантката има траен и задълбочен интерес към каталанския език и темата на дисертационния труд. Също така може да се заключи, че ползва на много добро работно ниво езиците, на които е провела емпиричното изследване в дисертацията си, както и езиците, които са предмет на билингвалното изследване. Освен това декларира, че трудът ѝ е оригинален и достоверен.

2. Кратки биографични данни за докторанта

През 2001 г. Лидия Шамова завършва езикова гимназия „Иван Вазов“ в гр. Пловдив, където е изучавала испански, английски и руски език. От 2001 г. последователно следва и завършва две хуманитарни специалности в ОКС „Бакалавър“: *Български език и история* към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (2001-2005, семестриално завършила) и *Славянска филология* към Барселонския университет в Испания (2006-2010). Завършва магистратура по Приложна лингвистика на испанския език в Пловдивския университет, където от 2016 до 2019 е редовен докторант. Междувременно, от 2010 г. до 2018 г. е завършила езикови курсове по руски и каталански език към различни образователни институции в Москва и Барселона, както и два курса с нефилологическа насоченост.

Биографията на докторантката и нейната самооценка сочат, че има необходимата подготовка по испански, каталански, английски и руски език, така че да се гарантира добро качество на анкетното проучване в дисертационния труд, включващо подготовката на анкетните карти на четирите езика и тълкуването на резултатите от тях. Така се удостоверява и доколко надеждно е обработена и представена информацията от законодателната документация по въпросите на езиковата политика и ситуацията на билингвизъм в Каталуня, които може да се прочетат в Приложение 4 (с. 307-324 от дисертацията) и Приложение 5 (с.

325-341 от дисертацията). Филологическата подготовка, необходима за анализ на езиковите данни, включително от сферата на социолингвистичните, психолингвистичните или невролингвистичните аспекти, докторантката е придобила при изучаването на бакалавърските специалности в Пловдивския и в Барселонския университет, както и в магистърската програма към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Прави впечатление, че дисертантката е имала възможност да усвоява чуждоезиковите си знания и умения по испански, каталански и руски език в естествена езикова среда.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

В научно отношение разработеният в дисертационния труд проблем е актуален, защото засяга еklekтична проблематика със социолингвистични, психолингвистични и невролингвистични аспекти. Актуалността му в научно-приложно отношение изглежда безспорна, тъй като езиковите интерференци са изключително важен аспект на чуждоезиковото обучение, на подготовката на устни и писмени преводачи, както и филологическото образование, съчетаващо елементи от каталански и испански език в билингвалната, мултиетническа и мултикултурна среда на Каталуня. Съвременните икономически и политически процеси, които протичат в тази испанска автономна област, включително в условията на пандемия, са неразривно свързани с езиковото кодиране на националната и културната идентичност, както и на обществено-политическата и икономическа реалност.

Всяка една от петте изведени от авторката задачи (вж. с. 15 от дисертационния труд) е актуална по различен начин и в различен контекст. По-универсален характер има актуалността на проблематиката, засегната в задачи 1, 2 и 5, относно мястото на билингвизма в света на „мултикултурализъм и глобализация“, теоретичните постановки и понятийния апарат, изразяващи спецификата и типологията на билингвизма, както и особеностите на невро-лингвистичното програмиране при билингвалните индивиди. В по-тесен смисъл и в контекста на българската научно-публицистична или академична осведоменост по този въпрос с актуалност се отличават и темите, разгърнати в задачи 3 и 4 относно „обстоятелствата, довели до съвременното езиково разнообразие в Испания“, както и съществените характеристики на ситуацията на билингвизъм в Каталуня. Задълбоченото разработване на тези пет задачи би успяло да очертае една изключително изчерпателна картина на билингвалната ситуация в Каталуня.

Прави впечатление, че така формулираните задачи и тяхното разработване в съответните глави от дисертационния труд имат по-скоро съдържание на теоретични

постулати, на проучване и систематизиране на библиографска информация, отколкото на самостоятелно проведена изследователска работа. Според мен приносен и изследователски характер притежава анкетното проучване и обработката на информацията от него, но то само е упоменато на с. 15 от дисертацията, без да е отразено като конкретна задача, чието провеждане би реализирало целта на научното изследване. Допускам, че това се дължи на твърде общата, според мен, формулировка на целите, обекта и предмета на изследването, където обектът е зададен като „понятието *билингвизъм*“, предметът – като „билингвизмът в Каталуня“, а целта – като стремеж да се проучат „аспектите на билингвизма и диглосията, които представят езиковата ситуация в Каталуня в резултат от спецификата на историята на тази област“.

4. Познаване на проблема

Изложението в дисертационния труд показва, че докторантката е добре запозната с билингвалната специфика на Каталуня. Показва осведоменост по каталанска история и литература, съвременен каталански език, испанско-каталански билингвизъм, процеси по интерференция и промяна на езиковия код при билингвалното усвояване на езици, историческо развитие на билингвизма, актуалната обстановка на билингвизма в Каталуня, законодателния статус на каталанския език, законодателство и езикови политики на Каталуня, съвременните образователни системи в двуезичната автономна област, както и статистическа обработка на данните от анкетно проучване.

5. Методика на изследването

Избраната методика на изследване: „синтез и анализ на информация“; „индуктивен метод“; „дедуктивен метод“; „метод на творческо търсене“; „метод на емпиричното изследване: експеримент“ (с. 16-17 от дисертацията) има многоаспектен характер, който съответства на поставената цел и може да доведе до получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от 346 страници, от които 245 страници съдържат основното изложение и литературата, а на страници 245 до 342 включително са поместени различни приложения с анализи на анкетното проучване, законодателни актове на каталански език, декларации.

Структурата на работата включва увод, седем глави, заключение, изводи, приноси, публикации във връзка с дисертационния труд, литература, пет приложения.

В глава I *Изследователска програма*, са изложени целите, обекта и предмета на изследване, изследователските задачи и методология; в глава II *Межкултурният диалог* се разглеждат социолингвистичните аспекти на мултикултурното общуване; в глава III *Билингвизмът* се предлага обзор на теоретичните и типологичните особености на билингвизма и уточнение на термините *билингвизъм*, *диглосия* и *плурилингвизъм*; глава IV *Езиково разнообразие в Испания* се съсредоточава върху историческите предпоставки за многоезичната среда, която се наблюдава днес в Испания; глава V *Билингвизмът в Каталуня* насочва читателите към общественно-политическите и езиковите особености в диахрония и синхрония, включително в съпоставителен план, разглеждан като интерференция, на съвременната ситуация и политика на каталанския език; глава VI *Билингвалният мозък* задава основни понятия от сферата на психолингвистиката и невролингвистиката; глава VII *Резултати от проведеното емпирично изследване* представя структурата и резултатите от анкетно проучване, свързано с тематиката на каталанския език и билингвалната ситуация.

Същински изследователски принос, според мен, има съдържанието на глава VII, а именно проведеното емпирично изследване чрез анкети и съответните приложения, които представляват голям интерес и в които е вложен сериозен авторски труд. Последователно е приложена методика на анализ и съпоставка на данните. Илюстративната обработка на данните е подробна и много добре поднесена. Съдържанието на фигура 14 дава заявка за много интересни наблюдения, макар да не успях да открия тяхното по-задълбочено развитие в работата. Тук също може да се поставят редица въпроси, свързани с надеждността на информацията и, съответно, на изводите. Защо анкетата е подготвена на няколко езика? За да изследва мнението на емигранти на територията на Каталуня, чийто майчин език е руски или английски ли? Каква полза за изследването има от анкетните становища за ситуацията на билингвизъм в Каталуня, предоставени от жителите на други държави, извън територията на Кралство Испания? Кои са целевите и кои са контролните групи в проучването? Как се откроява мнението на етнически каталански жители, носители на каталански език като майчин на територията на автономната област и извън нея, но в рамките на Испания, т.е. живеещи в кастилски езиков контекст? Как се откроява мнението на носителите на кастилски език като майчин на територията на Каталуня? Или жителите на Каталуня от смесен испанско-каталански произход, живеещи, т.е. работещи и обучаващи се на територията на Каталуня, а може би и извън нея?

Библиографията е изчерпателна, добре подбрана и тематично издържана (с. 223-245). Най-слабо застъпени в не ми се струват трудовете по проблемите на интерференцията (с. 110-114) и свързаната с нея теория на интерезика.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Спирайки се на изводите в дисертационния труд (с. 216-217), бих отбелязала, че изводи 1, 3 и 5 не представляват резултат от самостоятелната изследователска работа на дисертантката, а са резултат от проучената литература по въпроса или са извлечени от официални политически становища и документи. Изводи 2, 4 и 6 имат отношение към изпълнението на изследователски задачи, предназначени за постигане на целите на дисертационния труд.

Съгласна съм, че дисертационният труд има приноси с практическа стойност (с. 218), сред които бих изтъкнала отбелязаните под номера 1а), 2а), 3, 4, 5 и 6. Приносите, посочени под номера 1б) и 2 б), не са убедително изведени като решена изследователска задача на докторантката или нямат пряко отношение към предмета на изследването ѝ.

Приемам, че трудът има и приноси с теоретична стойност. Приносът, упоменат под номер 6, е формулиран най-убедително. Посоченият под номер 8 е по-скоро официално институционално становище, а не научно изведен и аргументиран резултат, поради което не бих казала, че заслужава доверие като такъв.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите по темата на дисертационния труд са посочени на с. 218 от дисертацията. Не разполагам с публикациите, затова не мога да предложа съдържателен анализ, но по заглавията им успях да установя, че са свързани с темата на дисертационния труд, че някои от тях са писани в съавторство, а това е показателно за способностите на Лидия Шамова да работи в екип и да участва в проектни дейности, което е важно за една успешна академична кариера.

9. Лично участие на докторантката

Смятам, че в огромната си част проведеното дисертационно изследване, получените резултати и формулираните приноси са лична заслуга на докторантката, тъй като са вдъхновени и произтичат от нейния житейски опит, контакти и наблюдения. Според мен в теоретичната насока и в избора на методология, както и в организацията на анкетното проучване и, преди всичко, в статистическата му обработка, се долавя вещата насока на научните ръководители проф. д.ф.н. Иван Кънчев и доц. д.м. Делян Делев. Убедена съм, че

всеки докторант на проф. Кънчев трябва да подхожда към докторската си дисертация под негово ръководство, спазвайки стриктно указанията и препоръките му, защото е отговорен пред престижа на такъв именит учен испанист, който създаде лингвистична школа, възпита и изгради поколения испанисти.

10. Автореферат

Авторефератът изразява вярно и изчерпателно структурта и съдържанието на дисертационния труд, предава кратко, точно и ясно целите, обекта, предмета, задачите и методологията, както и тяхното изпълнение в съответните глави, библиографската обезпеченост на труда, същината на експерименталното проучване, както и научните резултати, приноси и публикации на авторката. В този смисъл, съдържанието и качеството на автореферата отговарят на нормативните изисквания и правилници.

11. Критични забележки и препоръки

Намирам, че несъответствието между темата и съдържанието на докторската дисертация и докторската програма по: *Романски езици (Съвременен испански език – Лексикология)*, в рамките на която докторантката кандидатства за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, е смущаваща. Работата не съдържа проучване от областта на лексикологията, нито в тесен, нито в широк смисъл. Не разглежда тематика от полето на испанския език, като се спира на него само под формата на съпоставителни бележки спрямо каталанския език в рамките на процесите по интерференция.

Структурата на изследването също страда от сериозни недостатъци, които имат отношение към целесъобразността на формулираните цели и задачи (вж. т. 3 от рецензията). Глави II, III, IV, V и VI по същество представляват преглед на становища, терминологична обосновка, историческа контекстуализация на билингвизма в Каталуня, лингвистична обосновка на диахронията на каталанската езикова общност, кратка лексико-граматическа справка за съвременния каталански език, невролингвистика на билингвизма. Всички те задават теоретико-методологическа и терминологична рамка на изследването, но не носят конкретна информация за самостоятелно проучване, освен на библиографски и информационни източници. В този смисъл бих го определила като публицистично изложение, въвеждащо темата. Статусът на език, а не на диалект, на каталунския език не подлежи на доказване, защото е доказан, но актуалността на темата и нейният социолингвистичен ракурс изискват да се контекстуализира по-подробно и убедително настоящата обществено-политическа ситуация в Каталуня, която неминуемо влияе на културно-езиковите измерения на билингвизма в тази автономна област.

12. Лични впечатления

Нямам лични впечатления, защото не познавам докторантката Лидия Шамова, а само нейния дисертационен труд, автореферат и биография.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

В приложно отношение част от резултатите може да се използват в чуждоезиковото обучение, в межкултурното общуване, в подготовката на преводачески кадри с каталански и испански език, в сферата на туризма, търговско-икономическите, политическите и дипломатическите взаимоотношения и други сфери на интеркултурен обмен.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд, въпреки сериозните си недостатъци, *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и **отговарят на** изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Лидия Дочкова Шамова притежава теоретични знания и професионални умения по научна специалност Романски езици (съвременен испански език) като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на докторант Лидия Дочкова Шамова в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология докторска програма *Романски езици* (Съвременен испански език).

19.06.2020 г.

Рецензент:

.....

(ак. дл. н. ст. име фамилия)